

Dorpshuis De Horsterhoek

Ter nagedachtenis aan Klaas ter Horst
D. Baas

Het Dorpshuis De Horsterhoek in Vierhouten viert dit jaar (2004, Red.) het vijftigjarig bestaan. Sinds 1989 draagt het deze naam. Nog naamloos was het toen het op zaterdag 10 oktober 1953 officieel in gebruik genomen als schenking aan de gemeenschap van Vierhouten door mevrouw Marie Cornelie ter Horst-Vogel ter nagedachtenis aan haar in de oorlog overleden zoon Klaas ter Horst.

Opening van het Dorpshuis op 10 oktober 1953. V.l.n.r. mevr. Ter Horst, haar zoon A.M. ter Horst en de heren G.J. van Slooten en L.W. (Lambart) Hooghordel van de Stichting Dorpshuis Vierhouten. De vlag wordt gehesen door burgemeester Martens.

Klaas ter Horst was een zoon van Adolf ter Horst, oprichter en directeur van een chemische fabriek in Pernis. Sinds 1919 had hij een vakantiehuis in Vierhouten. Van de vijf kinderen was Klaas de op een na jongste. De twee oudste kinderen overleden beide op achttienjarige leeftijd.

Met levensmoed en grote kracht zijn onze ouders er in geslaagd om het verdriet over het verlies van hun twee oudsten niet op ons te laten drukken.

Wij jongens hadden een vrije en heerlijke jeugd. In de zomers tussen 1914 en '18 hadden onze ouders de Veluwe leren kennen, onder andere als eerste gasten van het toen piepkleine hotel de Mallejan. In 1919 kochten zij een oude boerderij in het centrum van Vierhouten als vakantiehuis.

Klaas en ik waren onafscheidelijk, hij de aanvoerder, ik de getrouwe volgeling. Op zaterdagmiddagen zwierven we rond op de fabriek of in het griendhout daar rondom, daar waar later de raffinaderijen van Shell en Pernis zouden verrijzen. In de lange zomervakanties trokken we door de bossen of door Vierhouten zelf.

Klaas ging naar het "Rotterdams Lyceum". Het laatste jaar en zijn eindexamen HBS deed hij in Haarlem. Daarna werd hij opgeroepen voor een jaar militaire dienst. Hij kwam bij de infanterie en ging in september 1937 naar de School voor Reserve-officieren Infanterie in Kampen. Na de opleiding kwam hij bij een regiment in Steenwijk. Na zijn dienstitijd ging Klaas in september 1938, zonder veel enthousiasme, economie studeren in Amsterdam.

Toen de Duitse aanval op Polen in september 1939 kwam, Frankrijk en Engeland in de oorlog betrokken werden en het Nederlandse leger gemobiliseerd werd, vertrok Klaas als vaandrig-gasofficier naar een regiment infanterie in de Peel. Er werd in de winter van 1939/1940 geoefend en gewacht. Na het uitbreken van de oorlog mei 1940 werd het zuidelijk deel van de Peel-Raamstelling al snel doorbroken. Het meer binnenwaarts opgestelde regiment van Klaas trok terug en probeerde de "Vesting Holland" te bereiken. Het onderdeel had nog geen schot gelost, toen het Nederlandse leger op 14 mei 1940 capituleerde.

Klaas kwam weer thuis in Schiedam. Hij ging werken als volontair op de chemische fabriek in Pernis, met de gedachte om in september 1940 in Leiden rechten te gaan studeren. Op de fabriek vond Klaas al snel vrienden die ook vonden dat er iets gedaan moet worden en zo kwam hij bij de groep van de "Geuzen" en daarmee in contact met Bernard IJzerdraat.

Van de eerste verzetsmensen in de oorlog was Bernard IJzerdraat de allereerste. Op 14 mei zag hij Rotterdam branden. De volgende dag schreef hij zijn eerste "Geuzenbericht". Hij was overtuigd dat er verzet moest komen tegen de Duitse bezetter. Er volgden snel meer Geuzenberichten, die in brede kring verspreid werden.

In Vlaardingen kwam het bestuur van de wandelsportvereniging "Flardinga" regelmatig bijeen bij secretaris Ary Kop, verzekeringsagent en bezorger van tijdschriften. Voorzitter was Ies Korpershoek, begin twintig, steenhouwer; Sjaak van der Ende was penningmeester. Jan Kijne, ontslagen als onderwijzer, wandelde ook graag. Hij had IJzerdraat ontmoet en las de Geuzenberichten. Kijne was enthousiast en stelde voor dat tijdens het wandelen de ogen gericht zouden zijn op telefoonleidingen, afweergeschut en troepenonderkomens. Er moesten inlichtin-

gen doorgegeven worden naar Engeland.

Er werd een organisatie opgericht. Al snel ontstonden nieuwe groepen. Het geuzenleger groeide. In augustus 1940 verscheen het eerste gestencilde blad van de Geuzen. De organisatie werd op militaire wijze opgezet. Er kwamen rangen. Ieder werd geregistreerd en kreeg een legitimatie. Klaas ter Horst maakte als militaire raadgever van de Vlaardingse geuzen een uitgebreide instructie.

In de praktijk kwam van sabotage niet zo veel terecht. Het bleef vaak bij plannen. Iedereen in Vlaardingen praatte druk over de "Geuzen". Dat moest op een bepaald moment mis gaan. En het was dan Daan van Striep, werkzaam op de werf van Wilton, die op zaterdag 2 november 1940 naar zijn ouders in Arnhem ging. Zondags liep hij bij zijn getrouwde broer binnen en praatte over de geheime wapenvoorraden die men in Schiedam had bijeengebracht. "Kop dicht natuurlijk". Ja, maar broer vertelde het aan een vriend. De vriend vertelde het aan een sympathiserend lid van de NSB en deze weer aan de kringleider van de NSB. Deze liep onmiddellijk naar mr. De Rijke, de Arnhemse procureur-generaal. En toen begon de actie. De politie ging op onderzoek uit. De Sicherheitsdienst in Rotterdam werd er bij betrokken. Ary Kop werd op 21 november gearresteerd. Kijne volgde en een paar dagen later werd IJzerdraat in Haarlem opgepakt. Alle geuzengroepen werden opgerold en spoedig zaten enkele honderden Geuzen in de Scheveningse gevangenis. Een van hen liep naar de SD en vertelde wat hij wist. Het hielp hem niet; ook hij werd gearresteerd. In de vroege morgen van 6 december 1940 werd ook Klaas ter Horst opgehaald. Klaas had het gevoel, dat hij bij zijn gevangen makers moest zijn. Ook hij belandde in een cel in de Scheveningse gevangenis. De Geuzen leerden snel de Duitse methodes. Ze vreesden de verhoren. Dit was de eerste zaak tegen een Nederlandse verzetsgroep en de Duitse SD wilde goed werk afleveren. De verhoren zijn niet bewaard gebleven. In januari en februari 1941 werden nog steeds Geuzen gevangengenomen. De verhoren gingen door. Op 19 februari werden 43 verdachten geselecteerd tegen wie men voldoende bewijsmateriaal meende te hebben.

De drie-en-veertig verdachten werden beschuldigd van begunstiging van de vijand, het maken van afspraken ter begunstiging van de vijand, spionage, het vormen van vrijescharen, ontwrichting van de militaire macht, ongeoorloofd bezit van wapens en

beschadiging van militaire installaties.

Het proces begon op 24 februari in het gebouw van de Hoge Raad in Den Haag. De Duitsers maakten er een showproces van. De - geselecteerde - pers was aanwezig. De aanklager eiste tegen twee-en-twintig Geuzen de doodstraf, tegen zeventien tuchthuisstraffen en voor vier vroeg hij vrijspraak. Tegen Klaas ter Horst werd ook de doodstraf geëist. Negen advocaten deden hun best. Op dinsdag 4 maart deed de president van de Krijgsraad uitspraak: achttien doodvonnissen. Vier, tegen wie de doodstraf was geëist, werden tot een minder zware straf veroordeeld. Klaas was hier ook bij. Hij kreeg vijf jaar en een boete. Van de anderen kreeg er één zes jaar en twee drie jaar. Er waren zes vrijspraken.

Klaas heeft mijns inzien de straffen niet als onredelijk gevoeld. Met enige kennis van oorlogsrecht wist hij, dat het bezit van springstoffen en vuurwapenen de doodstraf kon brengen. Anders was het voor hen die werden beticht van samenzwering en spionage, terwijl zij niet tot daden waren gekomen.

De vonnissen in het Geuzenproces waren zwaar. Er werd een verband gelegd met de februari-staking die zich in Amsterdam afspeelde, maar het proces was al begonnen voor de staking uitbrak. De februari-staking was een duidelijk uiting van verzet tegen de Duitse bezetter. Men ging zich te weer stellen tegen de nazi's. De Geuzen hadden tot die houding duidelijk bijgedragen.

De veroordeelden gingen terug naar hun cellen. Men ging er vanuit dat de doodvonnissen niet ten uitvoer gebracht zouden worden. Er werden gratieverzoeken ingediend. Maar vijftien doodvonnissen werden bekrachtigd. Van de drie ter dood veroordeelden die nog geen twintig jaar waren, werd de doodstraf omgezet in levenslange tuchthuisstraf. De vonnissen zouden op 13 maart 1941 om vijf uur 's middags voltrokken worden op de Waalsdorpervlakte. Drie betrokkenen van de februaristaking gingen ook mee: de "achttien dooden".

Klaas Ter Horst in 1942 in gevangenschap in Zweibrücken.

De andere Geuzen bleven in Scheveningen achter. Hoeveel het er nu precies geweest zijn is niet bekend. Meer dan 200. De zes die waren vrijgesproken, gingen weg. Anderen werden ook vrijgelaten. Op 8 april vertrokken 157 Geuzen naar het concentratiekamp Buchenwald. Ze kregen geen proces en zouden de verschrikkingen van de Duitse concentratiekampen meemaken. Verspreid over diverse kampen zouden vier-en-vijftig van hen niet terugkeren. Van degenen die later wel terugkeerden werden tientallen voor hun leven invalide. Verscheidene stierven, soms jaren na de bevrijding, als gevolg van de doorgestane ellende.

De twee-en-twintig die tot tuchthuis- of gevangenisstraffen zijn veroordeeld, gin-

gen inderdaad naar een gevangenis en niet naar een concentratiekamp. Inderdaad werden sommigen aan het einde van hun straftijd vrijgelaten en kwamen zelfs voor het einde van de oorlog weer thuis. Anderen mochten niet naar huis en werden alsnog naar een krijgsgevangenenkamp of een concentratiekamp gestuurd. Klaas ter Horst ging naar een gevangenis in Zweibrücken. Heel toevallig konden zijn moeder en broer hem nog spreken op de dag voor zijn vertrek. Zij zagen hem toen weer voor het eerst sinds de arrestatie.

Het leven in de gevangenis was hard: *"In de winter bleven de Nederlandse gevangenen eenzaam in hun koude cel. Van de vroege lente tot laat in de herfst werden de gevangenen in ploegen te werk gesteld, veelal bij wegebouw. Vaak waren er ook Duitse veroordeelden bij, inbrekers, en wat al niet. Velen van hen waren geschikte kameraden. Het was zwaar werk, de voeding was onvoldoende, evenals de katoenen kleding. Een elastiekje, om bij ernstige kou de oren tegen het hoofd te houden, was een kostbaar bezit. Een snee brood was een groot verjaarsgeschenk. Hoe zwaar het werk ook was, waren die perioden tezamen met de groep beter te verduren dan eenzame opsluiting. Door zijn kennis, kracht en vertrouwen heeft Klaas zijn makkers veel steun gegeven. Twee van hen, die terugkwamen, hebben hun eerste zoon naar hem genoemd."*

In het voorjaar van 1944 leed Klaas aan tuberculose. Zo ernstig, dat hij op 3 april 1944 werd vrijgelaten. Moeder Ter Horst en de oud-verpleegster Riek Acke - van 't Slot (afkomstig uit Elspeet) haalden hem uit Zweibrücken naar Vierhouten. En zo stond hij vanaf 15 mei 1944 ingeschreven in het Nunspeetse bevolkingsregister. Hij bleef ziek en werd later overgebracht naar Utrecht. De bevrijding maakte hij niet mee. Hij overleed in Utrecht op 7 januari 1945 en werd begraven op de Algemene Begraafplaats Gansstraat in Utrecht. Jaren later werd Klaas ter Horst overgebracht

naar het Ereveld in Loenen (graf A 772).

Mevrouw Ter Horst vestigde zich in 1947 definitief in Vierhouten. In de zomer van 1951 nodigde zij Jentje en Lambert Hooghordel van het pension De Lindenhoeve uit en vertelde hen het verhaal van Klaas. Ze vertelde ook dat Klaas thuis wel eens gezegd had, nadat hij terugkwam van een praatje in het dorp, dat er in Vierhouten een gebouwtje moest komen voor de dorpsjeugd, een onderkomen waar men zich kon ont-

spannen en ontwikkelen. Die gedachte van Klaas stond haar nog helder voor de geest en wilde zij nu uitwerken.

De plannen werden uitgewerkt. Op een hoekje van haar eigen grond werd gebouwd en op zaterdag 10 oktober 1953 werd het dorpshuis in gebruik genomen. De Lutherse dominee G.J. Duyvendak uit Apeldoorn sprak tijdens de opening: *"Hier zien we een bewijs dat liefde tenslotte alles overwint. Dit gebouw werd uit de dood van Klaas geboren. Boven de vergelding wilde mevrouw Ter Horst de liefde stellen. Uit liefde tot de mensheid schonk zij dit huis aan de Vierhoutense bevolking. Ter herinnering aan haar zo noodlottig omgekomen zoon, wiens nagedachtenis ze in de bouw van dit huis wilde eren"*. Ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de Dorpsgemeenschap Vierhouten kreeg op maandagavond 11 december 1989 het Dorpshuis in Vierhouten de naam Horsterhoek.

Noot:

Dit artikel is een bewerkte versie van een hoofdstuk uit een nog te verschijnen boek over Nunspeet in oorlogstijd.